

**МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ
УЧРЕЖДЕНИЕ ОБРАЗОВАНИЯ «БЕЛОРУССКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИНФОРМАТИКИ
И РАДИОЭЛЕКТРОНИКИ»**

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ЯЗЫКОЗНАНИЯ

**МАТЕРИАЛЫ 54-Й НАУЧНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ АСПИРАНТОВ,
МАГИСТРАНТОВ И СТУДЕНТОВ**

СЕКЦИЯ БЕЛОРУССКОГО И РУССКОГО ЯЗЫКОВ

(Минск, 26 апреля 2018 года)

Минск 2018

Актуальные вопросы языкознания: сборник материалов 54-й научной конференции аспирантов, магистрантов и студентов (Минск, 26 апреля 2018 г.). – Минск : БГУИР, 2018. – 15 с.

В сборник включены доклады, представленные на 54-й научной конференции аспирантов, магистрантов и студентов БГУИР.

Материалы одобрены организационным комитетом и печатаются в авторской редакции.

Для научных работников, преподавателей, обучающихся.

СОДЕРЖАНИЕ

1. О СПЕЦИФИКЕ РЕЧЕВОГО ПОВЕДЕНИЯ КОММЕНТАТОРОВ МУЗЫКАЛЬНОГО КОНКУРСА	
<i>Джумабаев О.Д.</i>	4
2. ОСОБЕННОСТИ РУССКОЯЗЫЧНЫХ РЕКЛАМНЫХ ОБЪЯВЛЕНИЙ ОБ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГАХ (В КОНТЕКСТЕ ЯЗЫКОВОЙ СИТУАЦИИ В УЗБЕКИСТАНЕ)	
<i>Ахмедов Х.К.У.</i>	6
3. СЕТКАВЫ ЭТЫКЕТ ЯК ПАДСІСТЭМА НАЦЫЯНАЛЬНАГА МАЎЛЕНЧАГА ЭТЫКЕТУ	
<i>Парамонава А.Я.</i>	7
4. БЕЛАРУСКАМОЎНЫ ДЫСКУРС МАЛАДЗЁЖНЫХ І ЁРБАНИСТЫЧНЫХ СМІ (НА ПРЫКЛАДЗЕ ІНТЭРНЭТ-ЧАСОПІСА CITYDOG.BY)	
<i>Гарбуз А.А.</i>	9
5. ВОБРАЗ КАТА (КОТКІ) У МОЎНАЙ КАРЦІНЕ СВЕТУ БЕЛАРУСАЎ (НА МАТЭРЫЯЛЕ БЕЛАРУСКІХ НАРОДНЫХ І ЛІТАРАТУРНЫХ КАЛЫХАНАК)	
<i>Папкова А.С.</i>	10
6. ТЭКСТАВЫЯ КАТЭГОРЫІ СПАРТЫЎНЫХ ТЭКСТАВЫХ АНЛАЙН-ТРАНСЛЯЦЫЙ	
<i>Чалышкоў І.А., Чэрваненка Д.А.</i>	11
7. КАЛЯНДАР У БЕЛАРУСКАЙ КУЛЬТУРЫ	
<i>Вайтусёнак І.А., Карчміт У.С.</i>	12
8. АСАБЛІВАСЦІ ГАВОРКІ Г.П. ЧЫСЦЬ МАЛАДЗЕЧАНСКАГА РАЁНА МІНСКАЙ ВОБЛАСЦІ	
<i>Выдрук Д.В.</i>	13
9. СВЯЗНОСТЬ В НАУЧНОМ ТЕКСТЕ	
<i>То Куанг Тханг</i>	13
ЖЮРИ СЕКЦИИ БЕЛОРУССКОГО И РУССКОГО ЯЗЫКОВ	15

О СПЕЦИФИКЕ РЕЧЕВОГО ПОВЕДЕНИЯ КОММЕНТАТОРОВ МУЗЫКАЛЬНОГО КОНКУРСА

Белорусский государственный университет информатики и радиоэлектроники
г. Минск, Республика Беларусь

Джумабаев О.Д.

Корбут Г.С. – преподаватель

Показана специфика речевого поведения комментатора прямой трансляции конкурсного музыкального дискурса. Среди языковых приемов выделена роль метафоры и языковой игры для выполнения информативной, фатической, аттрактивной, экспрессивной функций удержания аудитории.

В современном мире трудно переоценить роль медиа, где телевидение еще занимает ведущую роль. Обычно большую зрительскую аудиторию собирают прямые телетрансляции, которые, помимо сугубо новостных и общественно-политических сообщений, связаны и со значимыми событиями соревновательного либо зрелищно-познавательного характера (концерты к датам, регулярные спортивные мероприятия – олимпиады, чемпионаты мира, ежегодные международные конкурсы, фестивали, вручение различных премий и др.). Интерес представляет в этом плане комментатор телепрограмм как личность языковая и как посредник между медиасообщением и зрителем. Речевое поведение русскоязычных ведущих спортивных соревнований изучено лингвистами достаточно хорошо [1, 2 и др.]. Но интерес вызывает также анализ значимых музыкально-фестивальных конкурсов, например, международного песенного конкурса «Евровидение», так как здесь потенциальная аудитория, в противоположность спортивным соревнованиям, преимущественно женская (52 %) [3], а интерес к трансляциям столь же высок.

Цель доклада – представить особенности речевого поведения русскоязычных комментаторов музыкально-фестивального песенного конкурса «Евровидение». Задачей стало проанализировать и установить особенности речевого поведения комментаторов спутниковой телекомпании «Россия» (Дмитрий Губерниев и работающие с ним в паре в 2008 и 2016 г. Ольга Шелест и Эрнест Мацквичус), изучение специфических приемов ведения репортажа, общения с аудиторией, её эмоционального «заражения». Нами были отобраны 2 значимые для русскоязычного дискурса программы «Евровидения», когда российский представитель с наибольшими ожиданиями победил (2008 г. – 1 место у Димы Билана при поддержке фигуриста Евгения Плющенко и венгерского скрипача Эдвина Мартона) и проиграл (2016 г. – 3 место у Сергея Лазарева). Общий хронометраж программ составил 6 ч 43 мин. Нами вручную была выполнена запись и расшифровка устной речи работающих в паре комментаторов, и анализ материала. Исследование проводилось нами самостоятельно с опорой на теорию языковой личности Ю. Караулова [4], с учетом выразительных средств русского языка и специфики телекомментирования как журналистского мастерства.

Во многом языковое поведение комментатора музыкального конкурса сходно с поведением спортивного комментатора. Это касается стандартных приемов работы в прямом эфире с фатической и аттрактивной функциями. Среди них обращения: *Здравствуйте, уважаемые телезрители; Да, друзья, будем ждать решения жюри;* и другие фатические средства: слова-маркеры: **Внимание, все готово!**, эмотивно-оценочные речевые акты: *Какие костюмы, друзья! Какое произношение!* Активно используются междометия: *Ммм, Эээ, Ааа <раздумье>, Нууу <замешательство>, Ого-го-го! <удивление>, Хмм! <возмущение>, О Боже мой, Боже мой!!! <восторг и удивление>, интонация: *Одна красавей другой! <о девушках>; Это костюм? <про одежду из рулона бумаги>*, допускаются характерные для звучащей речи оговорки и речевые ошибки, но их число невелико: *Парад финала участников финала; У него, кстати, биение сердца каждый посмотреть готов <вместо «услышать готов»>*, про песню конкурсанта>.*

Однако, как показывает анализ материала, по сравнению со спортивным, дискурс музыкального конкурса является более клишированным, стандартизированным, предсказуемым в аспекте поведения комментатора, а также более кодифицированным и «позитивно направленным» нежели спортивный. Речевое комментирование музыкального конкурса имеет свою специфику и выражается следующими особенностями.

1. Избегая речевых повторов, комментаторы активно используют «географические» перифразы, что обусловлено международной спецификой и правилами конкурса: *представительница Сербии; артисты из страны кенгуру; мальтийская девушка, страна-хозяйка «Евровидения».*

2. Частотны эпитеты, создающие положительную оценку или экспрессивный образ: *Фантастическая атмосфера в зале; Эксцентричный музыкант; Артист, чья энергетика музыкальности обаяния достойна только 12 баллов;* Аналогичные негативные эпитеты по каким бы то ни было критериям отсутствуют, как и обценная лексика (в силу кодифицированности речевого поведения на международном конкурсе).

3. Кроме «стертых» общезыковых метафор (*Язык тела; Известность пришла к парню*), так же, как и в спортивном дискурсе, одним из доминирующих образных средств являются метафоры:

а) войны, по принципу «конкурс – это война», «свои и чужие»: *Покорять публику; Парад финала; Шведы вряд ли замахнутся сейчас на первое место; А вот и наш! <про Лазарева>*; б) испытания, по принципу «конкурс – это обряд, испытание»: *Он прошел через огонь и воду, медные трубы разных телевизионных конкурсов.* К ним примыкают метафоры водного пространства для сфер жизни публичных лиц, требующих особой моральной и физической выносливости: *Окунулась в модельный бизнес <мир публичных персон как жидкость>*; в) новыми, по сравнению со спортивным дискурсом, являются метафоры конкурса как физического воздействия на реальность. Они связаны с различными каналами восприятия зрителя и сравнивают различные параметры зрелищных шоу с природными силами или исключительными явлениями, оказывающими физическое и (или) эмоциональное воздействие на их очевидца: *Атмосфера*

наэлектризована; Какое давление на нас оказала певица! Цепляющие слух поп-хиты; Энергетика артистки просто зашкаливает; Волна любви, практически цунами, настигла Евровидение.

4. Не менее важным приемом, располагающим к себе зрителя, является языковая игра. Распространенными функциями языковой игры в комментарии журналистов также являются аттрактивная, фатическая и экспрессивная. Основными способами создания языковой игры в дискурсе «Евровидения» являются интертекстуальные отсылки к прецедентным именам и ситуациям: а) внешнего по отношению к конкурсу мира (музыкального: Я встретил девушку, полумесяцем бровь...; кинематографического: Упал, потерял сознание, очнулся гипс...Конечно же, делать нечего и Фредди запел; наивной картины мира: – Болгарская песня называется очень интересно, «Если любовь была преступлением». Хороший вопрос! Поли Генова, Болгария! <Звучит песня>. – Поли Генова, Болгария! Дмитрий, вы поняли, что бывает, если любовь – преступление? – Да, во-первых, вспоминается песня из «Обыкновенного (захаровского) чуда»...Любовь – это неприлично, довольно смешно и очень, очень приятно <неточная цитата из указанной пьесы Е. Шварца [5] >; б) непосредственно внутриконкурсные: – И ее маяк <песня девушки с одноименным названием> освещает дорогу следующему исполнителю; – У каждого <зрителя в зале> есть огонечки, Эрнест, давай тоже зажжем! – Давай, я зажигаю! <образно>;

5. Отличительной чертой современного комментария телетрансляции является усиление авторского начала: комментатор не только информирует о конкурсе текущего года, но и осуществляет авторский анализ, проявляя при этом свою индивидуальность, иногда – личную оценку: – Так и хочется сказать: Армения, вперед! <о личных фаворитах и роли общенационального комментатора>; Такой комментарий может усложняться лингвокультурологической отсылкой, если, с точки зрения комментатора, надо проинформировать о наиболее интересных моментах в истории конкурса: <Зои Штрауб> полная противоположность Кончите Вурст, с которой Австрия победила два года назад. Зою без бороды, и это здорово! Друзья, у Италии, самой песенной страны Европы, с конкурсом «Евровидение» складывались очень непростые отношения, Италия уходила с «Евровидения», 13 лет подряд не участвовала, но в результате все же вернулась.

6. Для создания непринужденной и доброжелательной атмосферы при использовании многих языковых приемов допустима (само)ирония: Громкоговорящий неудержимый Дмитрий; Невозмутимый ироничный Эрнест; Мой любимец из Польши, Шлак <об эпатажном артисте>.

7. Среди остальных и более редких приемов отмечены сравнение: И мы с Эрнестом спокойны, как шведские слоны; метонимия: Наш друг, пионер Фредди <по названию исполняемой песни>, синекдоха: Глядя на это великолепии рулонов <про одежду артистов>.

На диаграмме на рисунке 1 показана частота употребления языковых приемов для «Евровидения-2016». Данные средства могут комбинироваться: грузинская Лолиты; Джейми Ли полностью погружена в этот мир восточных девяти грес. В речи ведущих наблюдаем малое число речевых и языковых ошибок (по сравнению со спортивным репортажем, где эмоциональное состояние сильно влияет). Проанализированный материал также позволил обратить внимание на тот факт, что языковая личность Д. Губерниева как комментатора музыкального конкурса характеризуется проведением параллелей музыкальных и спортивных достижений определенных стран: – Ну, видим, друзья, что чехи нам не дали ничего, поэтому мы их обыграем в хоккей; Называется, победе «Лестера» <футбольного клуба> посвящается! и мн. др.

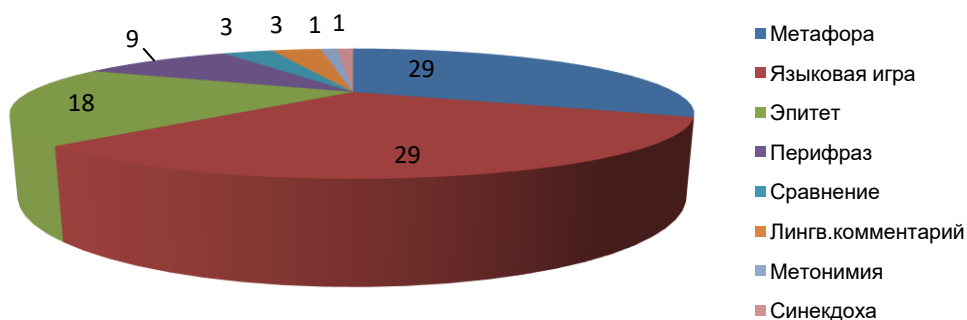

Рис. 1 – Количество языковых приемов, использованных комментаторами в финале «Евровидения-2016»

Проведенный анализ вносит вклад в русскоязычные лингвистические исследования медиадискурса, а также может служить для развития навыков ораторского мастерства, например, ведущего концертных программ.

Список использованных источников:

1. Санатина, М.В. Средства репрезентации профессиональной языковой личности футбольного комментатора / М.В. Санатина. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.lib.csu.ru/vch/328/036.pdf>. – Дата доступа: 07.04.2017.
2. Александрова В.В. Эмотивные средства в речи спортивных комментаторов (на материале трансляций матчей хоккейного клуба «Салават Юлаев») / В.В. Александрова. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://конференция.com.ua/files/image/scientific_conference_24/zbornik_nauchnih_dokladov_24_5.pdf. – Дата доступа: 07.04.2017.
3. Пресс-выпуск ВЦИОМ № 3326. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://wciom.ru/index.php?id=236&uid=116108>. – Дата доступа: 07.04.2017.
4. Караулов, Ю.Н. Русский язык и языковая личность / Ю.Н. Караулов. – М.: Наука, 1987. – 261 с.
5. 25 цитат настоящего волшебника Евгения Шварца. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.adme.ru/tvorchestvo-pisateli/25-citat-nastoyashego-volshebника-evgeniya-shvarca-836310/>. – Дата доступа: 07.04.2017.

ОСОБЕННОСТИ РУССКОЯЗЫЧНЫХ РЕКЛАМНЫХ ОБЪЯВЛЕНИЙ ОБ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГАХ (В КОНТЕКСТЕ ЯЗЫКОВОЙ СИТУАЦИИ В УЗБЕКИСТАНЕ)

*Белорусский государственный университет информатики и радиоэлектроники
г. Минск, Республика Беларусь*

Ахмедов Х.К.У.

Корбут Г.С. – преподаватель

Статус русского языка – одного из рабочих в ООН – оказывается весьма высок в странах СНГ-постсоветских республиках. Так, в Узбекистане государственным является только узбекский язык, но непоследовательные реформы письменности в разные периоды жизни страны регламентировали использование то кириллицы, то латинского алфавита. Это привело к затруднениям в использовании родного языка разными поколениями. Кроме того, в Ташкенте исторически сложилась крупная русскоязычная диаспора (пост)советской интеллигенции. Поэтому по сравнению с регионами, в столице доминирует русский язык. Единственным языком обучения в вузах является узбекский, но по многим предметам в столице все же используются русскоязычные учебники. Местные русскоязычные авторы не всегда хорошо знают узбекский, а переводчики на него – технические русскоязычные термины. Изучать русский стремятся так же сильно, как и английский, а может, и больше, в связи с географическим положением. Итак, языковую ситуацию Узбекистана можно охарактеризовать как разнородную, смешанную.

Особенности функционирования русского языка в Узбекистане изучались нами через анализ заголовков частных рекламных объявлений об образовательных услугах с узбекского портала *olx.uz* [1]. Объявление как информационно-рекламный текст должно сообщать об услуге, вызывая позитивную реакцию, привлекая внимание ясностью, лаконичностью, оригинальностью изложения. Перлокутивным эффектом объявления должно быть появление намерения воспользоваться данной услугой. Нами анализировались 1338 заголовков объявлений раздела «Образование и спорт» за март 2017 г. Мы исходим из того, что автор объявления об образовательной услуге будет стремиться максимально грамотно оформить его текст и заголовок, чтобы достойно позиционировать себя (свою компанию) в статусной роли учителя, наставника, инструктора, обладающего определенными знаниями, навыками, мастерством. По текстам можно установить уровень языковой компетентности лиц, составляющих образовательный потенциал нации, а также увидеть срез языковой ситуации в стране. Особенно интересно проанализировать природу встречающихся в таких текстах ошибок.

По выбору языка для объявления в условиях смешанной языковой ситуации, узбекский (таблица 1) оказывается на 2-м месте, при этом содержание услуг – самого широкого спектра. Доминирующим же языком подачи объявления является русский. Иностранные языки здесь – английский, испанский и французский, выбор языка обусловлен экстралингвистически: для английского это либо изучение самого языка, либо явления из мира IT (компьютерные программы, языки программирования), для других языков – только их изучение.

Таблица 1

Узбекский		Русский		Английский	Испанский	Французский	Всего
Латин. алф.	Кириллич. алф.	Кириллич. алф.	Транслит				
210	124	1671	10	114 (5,34%)	2 (0,1%)	2 (0,1%)	2133
334 (15,66%)		1681 (78,80%)					

Но заголовок объявления должен привлечь как можно большую аудиторию, с этой целью авторы объявлений комбинируют два или более языков в одном заголовке (таблица 2). Доминирующий русско-английский вариант подачи объявлений также обусловлен экстралингвистическими факторами, но англо-узбекский вариант значительно ему проигрывает. Около 20% авторов объявлений сочетают в заголовке и государственный узбекский, и повсеместный русский, но только 2% предпочитают комбинировать сразу три языка.

Таблица 2

Русско-узбекский	Русско-английский	Англо-узбекский	Англо-русско-узбекский	Русско-испанский	Всего
42 (21,88%)	136 (70,83%)	29 (15,10%)	4 (2,08%)	1 (0,52%)	192

Таблицы подтверждают высокую частоту использования русского языка и его престижный статус как языка межнационального общения в Узбекистане, особенно среди столичных жителей страны.

Кроме статистического анализа, нами была сделана выборка русскоязычных (кириллических) заголовков, в которых допущены ошибки (не считая опечаток, описок, обрывов текста). Материал составил 94 примера из всех 1671 русскоязычных примеров. Число самих ошибок составило 108, то есть число объявлений с ошибками – 6,5 % от общего массива всех русскоязычных объявлений. Около трети всех ошибок (30%) составляют коммуникативные (4 ед.), логические (4 ед.), стилистические (5 ед.), лексические (6 ед.), речевые (6 ед.) и орфографические (6 ед.)

Коммуникативные ошибки затемняют ясность любого текста, препятствуют его адекватному пониманию, могут трактоваться неоднозначно. Вызванный перлокутивный эффект состоит не в намерении воспользоваться данной услугой, а, скорее, в уточнении её смысла. Но данный тип ошибок может способствовать тому, что пользователь прочитает не только заголовок, но и откроет его полный текст. Примеры таких ошибок: *Гитара детям* <в дар? Обучение? Продажа инструмента?>; *Обучаю косметологии, татуаж, наращивание ресниц* <Чему автор всё-таки обучает, а что выполняет сам как мастер?>

Логические ошибки заключаются в том, что заголовок либо противоречит стандартной логике построения текста, либо парадоксален по содержанию, поэтому смысл объявления затемняется: *Набор в группы для индивидуального обучения* <противоречие>; *Образование музыка аранжировка* <как именно они связаны?>; *Предлагаем спорт* <кому? какой?>; *Провожу мастер-классы по их изготовлению* <кого – их?>. Данный тип

ошибок, хотя и выделяет объявление из общей массы, но провоцирует негативную оценку адресата, так как нарушение логики в заголовке объявления в некотором смысле дискредитирует его автора как профессионала.

Стилистические ошибки связаны с выбором лексической или грамматической формы с периферии данного стиля речи (её жанра), хотя грубого нарушения норм здесь нет: *Набор детишек на уроки хореографии* <разговорная форма, возможно, для уверения клиентов в хорошем отношении к будущим ученикам>; *Суперавтоинструктор женщинам* <вместо: «для женщин»>. Ошибки в данном случае также могут привлечь внимание читателя, но спрогнозировать, будет ли он положительным либо отрицательным, трудно.

Лексические ошибки – неверный выбор слова из-за незнания значений многозначного слова (омонимов, паронимов), нарушениях его лексической сочетаемости в контексте (особенно глагольного управления): *Изготовление отчетов* <вместо: «написание»>; *Гранды на обучение* <вместо: «гранты»>; *Вы ещё не познали модельный бизнес?* <вместо: «попробовали себя в модельном бизнесе»>. Реакция читателя скорее негативна.

Речевые ошибки проявляют себя только в контексте. Часто они связаны не с безграмотностью, а со смешением разных коммуникативных намерений: *Научим готовить молочный коктейль и все секреты* <пропуск: «раскроем»/«расскажем» (экономия текста в заголовке), но «... и всем секретам» также ошибка, которую автор, видимо, предпочел не допускать (сохранение ясности текста)>; *Занимаюсь дополнительно репетиторством* <плеоназм>; *Репетитор дошкольного возраста и младших классов* <двусмысленность>; *Хочешь английский начать?* <калька>; *Требуется репетитор по английскому языку разговора* <несогласованное определение, характерное для научного стиля>; *Красивые курсы* <вместо: «курсы красоты»>. Эффект влияния на читателя речевых ошибок также трудно спрогнозировать.

Орфографические ошибки обусловлены неграмотностью либо невнимательностью авторов: *Обучаем профиссионально*; *Спишите записаться*; *Ищите репетитора?* *Часные занятия на фортепиано*; *Преподаватель ателицкого языка*. Реакция грамотного читателя будет скорее негативной, ведь компьютерные сервисы проверки правописания легко позволяют такие ошибки устранить.

Основной массив найденных ошибок (70%) составляют грамматические и грамматико-синтаксические. Наиболее частотны в объявлениях об образовательных услугах нарушения в управлении глаголов и отглагольных существительных типа «учить(ся)», «изучать», «обучать», «урок», «курсы/занятия по чему»: *Обучение грамотного массажа*; *Метод обучения английского языка*; *Приглашаю учить вождения автомобиля*; *Обучение шахматы*; *Обучаю кройки и шитью*; *Обучаю китайскому языку начинающим*; *Обучение прошивки сотовых телефонов*; *Уроки цара на фортепиано*; *Видеокурсы по веб-разработка*; *Требуется репетитор русскому языку*.

Частотно неразличение мягкости – твёрдости согласных фонем, что ведёт: а) к смешению окончаний ед. и мн. ч. существительных в разных падежах и неправильному написанию их окончаний: *Вождения автомобиля*; *Индивидуальные занятия*; б) к смешению твёрдого и мягкого варианта окончаний: *Инструктор с 30-летним стажем*; *Все секреты*; *Молочный коктейль*; *Любые рефераты*; *Физика и русские язык*; *Репетитор по алгебре и геометрий*; в) к неразличению форм инфинитива и других форм глагола: *Научим готовит*; *Объявляться набор*.

Среди других ошибок – а) пропуск предлогов: *Научу играть инструменте*; излишнее их добавление: *Собрать кубик рубик с разными способами*; их неверный выбор: *Мини-сад (от 3-ех лет)*, б) незнание форм Р.п. мн.ч.: *Обучаю пошиву одежды и портьеров*; *Узбекский за 7 месяц*; в) смешение В.п. и П.п. в значении направления и места: *Преподаю языки на дом*; *Бесплатное обучение в университеты Китая*; г) неправильный выбор причастия: *Узбекский язык для желавших владеть им*; д) вида глагола: *Буду учить собрать кубик рубик*.

Грамматические ошибки, по-видимому, в значительной степени обусловлены межъязыковой интерференцией узбекского и русского языков (преобладанием несогласованных определений, калькированием предложно-падежных форм, фонематическим и грамматическим строем и др.). Можно предположить, что среди узбекской молодежи будет больше желающих воспользоваться услугами, чем среди старшего поколения, лучше владеющего русским языком, так как незнание уменьшит негативный эффект от восприятия ошибок.

Проведённый анализ будет полезен как узбекским гражданам, желающим совершенствовать своё знание русского языка и развиваться профессионально, так и преподавателям русского языка как иностранного, работающим с узбекскими школьниками и студентами.

Список использованных источников:

1. Образование: услуги педагогов. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://olx.uz/uslugi/obrazovanie/>. – С. 1–54. – Дата доступа: 31.03.2017.

СЕТКАВЫ ЭТЫКЕТ ЯК ПАДСІСТЭМА НАЦЫЯНАЛЬНАГА МАЎЛЕНЧАГА ЭТЫКЕТУ

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь

Парамонава А.Я.

Албут А.А. – выкладчык

З дапамогай праведзенага апытання вызначылі сродкі, якія студэнты выкарыстоўваюць найчасцей падчас зносін з сябрамі, з роўнымі па статусе суразмоўцамі. Разгледзелі спосабы рэалізацыі прынцыпу ветлівасці ў інтэрнэт-камунікацыях, сродкі стварэння камфорту маўленчых зносін і дасягнення камунікатыўнага поспеху.

Дзякуючы развіццю інтэрнэт-тэхналогій і мабільнай сувязі сучасны чалавек актыўна ўдзельнічае ў пісьмовых стасунках. Сёння традыцыя пісаць папяровыя сяброўскія лісты ўспрымаецца як архаічная, можна выказаць гіпотэзу пра уплыў ведаў пра прыныцы складання традыцыйных эпістальярных тэкстаў на моўныя паводзіны ў сёцве. Эпістальярны этыкет беларускай мовы на матэрыяле апублікаванай лістоўнай спадчыны пісьменнікаў разглядаўся ў [4; 1]. У 2007 г. была заснавана кніжная серыя «Лекцыі па інтэрнэт-лінгвістыцы», дзе катэгорыі інтэрнэт-маўлення і сеткавыя этыкемы разглядаліся ў [3], таксама асобна звярталася ўвага на ветлівыя звароты ў сёцве ў [5].

Спецыфіка сітуацыі зносін у інтэрнэце вынікае з дыстантнага характару камунікацыі: хуткасць абмену паведамленнямі паміж камунікантамі можа быць амаль такой, як і пры вуснай гутарцы (з папраўкай на час набору тэксту на клавіятуры), але зрокавы кантакт у момант такой размовы немагчымы, таму для рэалізацыі камунікатыўнай мэты і кантролю за ходам дыялогу адрасант, аналагічна з сітуацыяй ліставання, не мае магчымасці выкарыстаць жэсты, міміку, інтанацыю. Выкарыстанне этыкем, рытуалізацыя маўлення ўдзельнічае ў пераадоленні цяжкасцей, выкліканых несупадзеннем прасторы (і часу) удзельнікаў камунікацыі. Н.І. Белунова вылучае асобныя сродкі стварэння камфарту маўленчых зносін. Камфорт маўленчых зносін – «выбар і ўжыванне моўных сродкаў для найлепшым чынам арганізаванай камунікацыі, для забеспячэння эфектыўнасці зносін, поўнага ўзаемапараўмення паміж камунікантамі і для стварэння агульнага для адрасанта і адрасата эмацыянальнага фону добрабычлівасці, павагі, узаемнай прыхільнасці» [2, с. 97]. Н.І. Белунова называе ў якасці асноўных спосабаў стварэння камфарту маўленчых зносін камплімент, падзяку адрасату, выказванне павагі, сімпатыі, даверу да адрасата, уключэнне ў ліст твораў адрасата, прэцэдэнтных тэкстаў, моўнай гульні [2, с. 98]. Бачыцца мэтазгодным разглядаць спосабы рэалізацыі прыныцы ветлівасці ў інтэрнэт-камунікацыі як сродак стварэння камфарту маўленчых зносін, сродак дасягнення камунікатыўнага поспеху.

Найперш важна ахарактарызаваць катэгорыі тэкстаў, якія стварае моўца, камунікуючы ў інтэрнэце. С.А. Важнік вылучае наступныя: крэалізаванасць (як спалучэнне вербальных і візуальных сродкаў для перадачы думак, эмоцый); іканічнасць (як праяўленне тэндэнцыі ўніфармізацыі мовы, што прыводзіць да шырокага пашырэння акронімаў, скарачэнняў, эматыконаў); дыялагічнасць; эматыўнасць; карнавалізацыя і гульнінасць; лібералізацыя маўлення (як больш свабоднае стаўленне да прытрымлівання розных норм мовы); варварызацыя і інтэрналізацыя, рэфлексіўнасць (як насычэнне тэкстаў праявамі метамоўнай рэфлексіі) [3]. Варта звярнуць увагу на катэгорыі сяброўскага лістоўнага дыскурсу, якія вылучае В.П. Фесенка: антрапацэтрычнасць; поліфункцыянальнасць; дысімметрыя («заклучаецца ў разбурэнні сфарміраваных раней эпістальярных традыцый, што вядзе да варыятыўнасці формы і зместу дыскурсу і ўспрымаецца як функцыянальна-значная анамалія ў перыяд фарміравання новых эпістальярных форм» [6, с. 7]); крэатыўнасць. Крэатыўнасць эпістальярнага дыскурсу – гэта яго зольнасць засвойваць, гарманічна спалучаць і выкарыстоўваць прадукты маўленчачворчай дзейнасці розных моўных асоб. Пры гэтым маўленчачворчая дзейнасць заснавана на адхіленні ад маўленчых стэрэатыпаў пэўнага тыпу дыскурсу, а яе прадукты, праяўляючыся на ўзроўні формы і зместу, паступова становяцца традыцыйным (нармаванымі) у дадзенай нацыянальна-часовай дыскурсіўнай [6, с. 29]. Інтэрнэт-маўленне выяўляе ўсе пералічаныя В.П. Фесенка катэгорыі. Такім чынам, устанаўленне спецыфічных катэгорый інтэрнэт-дыскурсу (дыскурсу сацыяльных медыя) дазваляе перайсці да другой задачы – вызначэнне адзінак сеткавага этыкету і спосабаў праяўлення ветлівасці ў інтэрнэце. Асобна асэнсаванна патрабуе распаўсюджанасць эматыконаў і мемаў у аспекце ўплыву на культуру маўлення і культуру ўвогуле, удзелу ў стварэнні камфарту маўленчых зносін.

Паколькі аб'ект даследавання – этыкетнае поле інтэрнэт-зносін – знаходзіцца ў працэсе станаўлення (асабліва прымяняльна да асобных нацыянальных культур), выяўляючы, аднак, камунікатыўныя ўніверсаліі ў выкарыстанні эматыконаў, мэтазгодна звярнуцца да такіх метадаў, як уключанне назіранне і анкетаванне. Было праведзена апытанне актыўных карыстальнікаў сацыяльных сетак (студэнцкую моладзь), уключыўшы пытанні, накіраваныя на выяўленне метамоўнай рэфлексіі носьбітаў наўна-лінгвістычнай свядомасці: высвятленне аблігаторных этыкетных сітуацый і дзеянняў (ці з'яўляецца абавязковым вітанне і развітанне падчас абмену прыватнымі паведамленнямі?); стаўлення да новых, народжаных у інтэрнэце этыкем (напрыклад, *добрага часу сутак*); адносін да эматыконаў, іх інтэрпрэтацыі.

Апытанне было складзена на беларускай мове, але, каб адказаць, неабавязкова карыстацца беларускай мовай у зносінах – апытанне мае абагульнены характар, накіравана на выяўленне спецыфікі сеткавага этыкету, ветлівых паводзін падчас інтэрнэт-зносін.

Усе адказы рэспандэнтаў былі падзелены па гендарнай прыкмеце.

Вынікі апытання паказалі: ветлівым лічыцца вітацца і развітвацца падчас гутаркі, неад'емнай часткай сяброўскіх зносін у сёцве з'яўляюцца эматыконы.

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Албут, А.А. Эпістальярны этыкет як частка беларускага маўленчага этыкету (на матэрыяле ліставання Максіма Танка) // *Мова і культура* : зб. навук. арт. – Мінск : РІВШ, 2014. – С. 6–10.
2. Белунова, Н.И. Элитарная речевая культура и ее основные особенности (на материале дружеских писем творческой интеллигенции конца XIX – первой четверти XX в.). – СПб : Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2009. – 104 с.
3. Важнік, С.А. Тры стыхі Байнэта, або Праява нацыянальнай моўнай самаідэнтыфікацыі. – Мінск : Права і эканоміка, 2007. – 54 с.
4. Важнік, С.А. Эпістальярны этыкет беларусаў : да пытання станаўлення эпістальярнай нормы беларускай мовы // *Роднае слова*. – 2009. – № 2. – С. 54–56.
5. Важнік, С.А. Ветлівыя звароты ў беларускім сёцве // *Карповские научные чтения* : сб. науч. ст. – Вып. 5 : в 2 ч. – Ч. 1. – Мінск : Белорусский Дом печати, 2011. – С. 69–74.
6. Фесенко, О.П. Дружеский эпистолярный дискурс пушкинской поры. – Омск : Омский экономический ин-т, 2008. – 127 с.

БЕЛАРУСКАМОЎНЫ ДЫСКУРС МАЛАДЗЁЖНЫХ І ЎРБАНЫСТЫЧНЫХ СМІ (НА ПРЫКЛАДЗЕ ІНТЭРНЭТ-ЧАСОПІСА CITYDOG.BY)

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь

Гарбуз А.А.

Албут А.А. – выкладчык

Вывучэнне тэкстаў рознай тэматыкі, разлічаных на розных адрасатаў, але створаных на беларускай мове, з'яўляецца актуальным, паколькі ў наўнай карціне свету ўсё яшчэ прысутнічаюць моўныя стэрэатыпы. Лінгвістычны, сацыялінгвістычны, культуралагічны аспекты дыскурсу папулярных маладзёжных тэкстаў важныя для разумення умоў, асаблівасцей функцыянавання сучаснай беларускай мовы, для зрухаў ва ўспрыманні беларускай мовы ў грамадстве.

Вывучэнне стаўлення да мовы – важнае сацыялінгвістычнае пытанне. Сёння адносіны да беларускай мовы вызвалюцца ад стэрэатыпу «вясковасці», «некультурнасці», «простасці», што фарміраваўся ў свядомасці беларусаў пад уздзеяннем знешнелінгвістычных фактараў і прыводзіў да пераходу на рускамоўную камунікацыю, змешанае маўленне (гл., напрыклад, [6]). Назіраецца элітарызацыя беларускай мовы: «У выніку літаратурная беларуская мова становіцца ўсё больш прафесійнай, кніжнай і інтэлектуальнай. Авагоданне ёй адбываецца ўсё больш штучна: мова засвойваецца не ад маці і нават не на школьных уроках беларускай мовы, а шляхам самастойнага і «клубнага» вывучэння. <...> Як можна бачыць, рысы элітарнасці сталі ў беларускай мове праяўляцца не ў выніку складання элітарнага пласта культуры, супрацьпастаўленай маскульту, але ў выніку звужэння кола людзей, якія гавораць па-беларуску» [5]. Беларуская мова ўспрымаецца як каштоўнасць, складнік самабытнасці нашай культуры, нацыянальны сімвал: «у беларускай мовы яе этнічная функцыя (быць нацыянальным сімвалам, кансалідаваць народ і адрозніваць яго ад іншых этнасаў мае першынства над асноўнай функцыяй мовы (камунікатыўнай)» [4, с. 308]. А.У. Лянкевіч на аснове кантэнт-аналізу матэрыялаў газеты «Звязда» прыходзіць да высновы пра наяўнасць дзвюх светапоглядных арыентацый у стаўленні да беларускай мовы: «погляд на беларускую мову як пэўную каштоўнасць, якая з'яўляецца адной з прыкмет нацыі, з другога – утылітарнае ўспрыняцце мовы, якая не выйграе канкурэнцыю з мацнейшай, а таму не мае асаблівай вартасці і практычнай карысці» [2, с. 38]. Такое ўспрыманне мовы ў грамадстве, аднак, не спрыяе пашырэнню выкарыстання ў штодзённым ужытку пры яе часта высокай ацэнцы, усведамлення значнасці. Публічнае выкарыстанне беларускай мовы, асабліва ў медыя-дыскурсе, можа даць станоўчы прыклад, прывесці да ўспрымання натуральнасці беларускамоўнай камунікацыі, сбалансаваць функцыянаванне дзвюх дзяржаўных моў. Для вывучэння дынамікі стаўлення да мовы важна праводзіць кантэнт-аналіз сродкаў масавай інфармацыі, у прыватнасці, тых, што ўдзельнічаюць у фарміраванні ідэалогіі гарадской, маладзёжнай субкультуры (напрыклад, інтэрнэт-часопіс CityDog.by: «CityDog.by – цікаўны сабака, які шнырыць па Мінску, знаходзіць і сістэматызуе ўсё цікавае, асаблівае, незвычайнае, нестандартнае»).

Двухмоўе і нават шматмоўе здаўна існавала на беларускіх землях. Выбар мовы, размеркаванне выкарыстання той ці іншай мовы ў сітуацыі білінгвізму (полілінгвізму) абумоўлена рознымі фактарамі і з'яўляецца гістарычна-каўзаваным. На сучасным этапе ў сітуацыі дзяржаўнага беларуска-рускага двухмоўя пры дэклараванай роўнасці абедзвюх моў актуальны наступныя тэндэнцыі: па-першае, «чым у большай ступені падвергнута інтэрналізацыі тая ці іншая сфера зносін, тым у большай ступені рэалізавана тэндэнцыя да пераходу да мовы міжнацыянальных зносін (у дадзеным выпадку – рускай)» [5, с. 574]; па-другое, «паралельна з развіццём і ўдасканаленнем сістэмы мовы адбываецца працэс змяншэння колькасці актыўных карыстальнікаў беларускай мовай» [1, с. 143], але беларуская мова «выяўляе тэндэнцыі пашырэння ў новых сучасных сферах камунікацыі» [1, с. 150]. Аднак нават асваенне новых жанраў, новых формаў беларускім маўленнем можа толькі замацоўваць наяўную прывязаванасць беларускай мовы да сферы нацыянальнай культуры (асабліва традыцыйнай культуры беларусаў), гуманітарных ведаў, пэўных аспектаў адукацыйнай дзейнасці, што будзе садзейнічаць сімвалізацыі беларускай мовы, але не рэалізацыі асноўнай функцыі натуральнай чалавечай мовы – быць сродам міжасабовых зносін. З мэтай праверкі дадзенай гіпотэзы быў праведзены кантэнт-аналіз публікацый інтэрнэт-часопіса CityDog.by. Адзінкай аналізу сталі загаловкі публікацый, а таксама назвы рубрык часопіса.

Атрыманая вынікі ў цэлым пацвердзілі гіпотэзу: журналісты найчасцей абіраюць беларускую мову для матэрыялаў, прысвечаных культурна-асветніцкім тэмам: *Камаедзіца, Vulica Brazil* (гарадскія фестывалі); *“Гэта ўсё яна”* (анонс спектакля); *Аматарам нямецкай мовы* (анонс адукацыйнага мерапрыемства); *Арыстакраты і хуліганы: 5 месцаў мінскай Венецыі* (адна з публікацый беларускамоўнага цыкла пра гісторыю і сучасныя выдатныя мясціны мінскіх мікрараёнаў вачыма іх жыхароў). Сёння беларуская мова актыўна праяўляе сябе ў спартыўным дыскурсе, што падмацоўваецца і публікацыяй *І штацыр, і трэнероўка. Відэаінструкцыя ад трэнера па скандынаўскай хадзе*. Выяўлены наступныя беларускамоўныя рубрыкі: *Веды* (публікацыі на розныя тэмы, агляды, карысныя парады, анонсы мерапрыемстваў, аналітычныя матэрыялы, аднак пераважная большасць тэкстаў напісана па-руску); *ПераМенск* (змешчана два артыкулы, прысвечаныя гісторыі асобных мясцін Мінск на рускай і беларускай мовах – *ПераМенск: как храм Спартка стал храмом Хрыста, ПераМенск: як крама “Фрукты” стала царквой-філармоніяй*); *Адметныя* (публікацыі пра паспяховыя бізнес-ініцыятывы як па-руску, так і на беларускай мове, напрыклад: *Адметныя. Як з аднаго бензавоза “Зінкі” вырасла буйная беларускамоўная сетка АЗС*). З'яўленне беларускамоўных матэрыялаў на тэму бізнесу,

расповеду пра паспяховых асоб бачыцца знакавым, бо інфармацыя якраз такога зместу, пададзеная па-беларуску, садзейнічае разбурэнню пэўных моўных стэрэатыпаў, прымхлівага стаўлення да мовы тытульнай нацыі і можа ўплываць на пашырэнне беларускай мовы ў грамадстве.

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Лукашанец, А.А. Беларуская мова ў сучасным свеце // Полымя. – 2010. – №9. – С. 138–151.
2. Лянкевіч, А.У. Стаўленне да беларускай літаратурнай мовы і змешанага маўлення ў медыя-дыскурсе (на матэрыялах публікацый у газеце “Звязда”) // Веснік БДУ. – Сер. 4. – № 3. – 2011. – С. 34–38.
3. Мечковская, Н.Б. Языковая ситуация в Беларуси : этические коллизии двуязычия // Russian Linguistics. – 1994. – Vol. 18.
4. Мечковская, Н.Б. Социальная лингвистика. – М. : Аспент пресс, 1996. – 207 с.
5. Міхневіч, А.Я. Функцыі мовы і маўлення і праблемы беларуска-рускага двухмоўя // Беларуская мова : хрэстаматыя. – Мінск : Юніпресс, 2005. – С. 572–574.
6. Цыхун, Г.А. Крэалізаваны прадукт : трасянка як аб’ект лінгвістычнага даследавання // ПрайдзіСвет. – Рэжым доступу : <http://prajdzisvet.org/mova/12-krealizavany-pradukt-trasianka-jak-abiekt-linhvistychnaha-dasljedavannia.html>.

ВОБРАЗ КАТА (КОТКІ) У МОЎНАЙ КАРЦІНЕ СВЕТУ БЕЛАРУСАЎ (НА МАТЭРЫЯЛЕ БЕЛАРУСКІХ НАРОДНЫХ І ЛІТАРАТУРНЫХ КАЛЫХАНАК)

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь*

Папкова А.С.

Албут А.А. – выкладчык

У тэкстах народных і літаратурных закладзены веды пра нацыянальную культуру. Моўныя творы здольны захаваць і перадаць наступным пакаленням культурна значную інфармацыю. Аналіз сістэмы вобразаў папулярных дзіцячых жанраў, прыналежных да нацыянальнай культуры, у этналінгвістычным аспекце сёння, ва ўмовах глабалізацыі, культурнай уніфікацыі і нават нацыянальнай маргіналізацыі, з’яўляецца актуальным.

Антрапацэнтрычнасцю, чалавекамернасцю сучаснай навукі абумоўлена сталая цікавасць даследчыкаў да праблемы ўзаемадзеяння мовы і культуры. Моўная карціна свету не існуе у гатовым, законсерваваным стане. Няспынна адбываецца «творчасць традыцыі», універсальныя, агульначалавечыя культурныя вобразы (архетыпы) не проста дадзены нам у традыцыйным фальклоры, але па-ранейшаму шукаюць новых форм увасаблення, узбагачаюць культуру новымі тэкстамі (гл., напрыклад, пра фарміраванне вясельнай абраднасці «наведванне выдатных мясцін» [1], пра трыкстараў у савецкай культуры [6]). Сучасны чалавек не проста атрымаў у спадчыну пэўную культурную інфармацыю, пэўныя коды светапогляду і паводзін ад мінулых пакаленняў, ад прашчуралі, але атрымаў і панадчасавы культурны «алфавіт», з якога ён складае новыя «словы», часам, магчыма, нават да канца не ўсведамляючы глыбіню павязі самых розных прадуктаў сённяшняй культуры з традыцыйнай канцэптасферай як асобнага народа, так і ўсяго чалавецтва. Таму бачыцца актуальным вывучэнне разнастайных праяў культуры з мэтай рэканструяваць традыцыйную карціну свету беларусаў і ў перспектыве наблізіцца да разумення культурных тэндэнцый, інспіраваных найперш развіццём інтэрнэту, выяўленых у самаўсведамленні і самарэалізацыі праз сацыяльныя медыя. Культурных тэндэнцый, якія маюцца ў наш час і да асэнсавання якіх мы толькі падыходзім.

У рэчышчы *этналінгвістыкі* згодна з традыцыяй, закладзенай Маскоўскай этналінгвістычнай школай, узаемадзеянне мовы і культуры разглядаецца праз прызму дыяхраніі. У той час як даследаванне праблематыкі «мова-культура» на сінхранічным узроўні адбываецца ў межах *лінгвакультуралогіі*. Люблінская этналінгвістычная школа акцэнтуюе неабходнасць аб’яднанага вывучэння дадзеных гістарычных і сучасных дзеля атрымання як мага найбольш поўнай карціны свету чалавека. Навуковай і метадалагічнай асновай дадзенага даследавання стала перадусім манаграфія А.Л. Садоўскай «Фразеалагізмы з кампанентам-арнітонімам у беларускай мове: этналінгвістычны аспект» (2011) [2], а таксама іншыя публікацыі даследчыцы [3], [4], [5]. У рабоце прыняты *комплексны падыход*, плённы пры вывучэнні поліпарадыгмальных, шматмерных аб’ектаў. Вобраз *ката (коткі)* як частка заалагічнага кода моўнай карціны свету беларусаў разгледжаны ў адзінстве дыяхранічнага і сінхранічнага планаў – на матэрыяле беларускіх народных калыханак і аўтарскай дзіцячай паэзіі (найперш літаратурных калыханак). У выніку аналізу абраных тэкстаў вылучаны тыповыя характарыстыкі і функцыі вобраза *ката* (напрыклад, спрытнасць і хітрасць, адорванне дзіцяці, медыяцыя паміж «сваёй» і «чужой» прасторай, карнавалізацыя сакральнага і інш.), якія дазваляюць аднесці яго да ліку *персанажаў-трыкстараў*, прычым такая інтэрпрэтацыя дадзенага персанажа выявілася замацаванай ў беларускай карціне свету як канстанта.

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Громов, Д.В. Посещение достопримечательностей как часть современного свадебного обряда / Д.В. Громов // Традиционная культура. -2008. - № 2. - С. 28-39.

2. Садоўская, А.Л. Фразеалагізмы з кампанентам-арнітонімам у беларускай мове : этналінгвістычны аспект / А.Л. Садоўская. – Мінск : БДУ, 2011. – 271 с.
3. Садоўская, А.Л. Паняцце моўнай карціны свету ў сучаснай лінгвістыцы і яе роля ў плане вывучэння нацыянальна-культурнай спецыфікі моўных адзінак / А.Л. Садоўская // Працы кафедры сучаснай беларускай мовы / пад рэд. А.Я. Міхневіча. – Мінск : РІВШ, 2007. – Вып. 6. – С. 171-179.
4. Садоўская, А.Л. Фразеалогія ў кантэксце культуры : сучасныя падыходы да вывучэння (этналінгвістычны) / А.Л. Садоўская // Роднае слова. - 2008. - № 4. - С. 35-39.
5. Садоўская, А.Л. Этналінгвістыка як навука. Задачы і мэты, аб'ект і прадмет этналінгвістычнага даследавання / А.Л. Садоўская // Працы кафедры сучаснай беларускай мовы / пад рэд. А.Я. Міхневіча. – Мінск : РІВШ, 2008. – Вып. 7. – С. 148-154.
6. Липовецкий, М. Триктстер и «закрытое» общество [Электронны рэсурс] / М. Липовецкий. – 2009. [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу : <http://magazines.russ.ru/nlo/2009/100/li19.html> – Дата доступу : 28.10.2015.

ТЭКСТАВЫЯ КАТЭГОРЫІ СПАРТЫЎНЫХ ТЭКСТАВЫХ АНЛАЙН-ТРАНСЛЯЦЫЙ

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь*

Чалышкоў І.А., Чэрваненка Д.А.

Албут А.А. – выкладчык

У сувязі з развіццём інтэрнэт-СМІ актуальным з'яўляецца лінгвістычнае апісанне новых жанраў, аналіз уласцівых ім тэкставых катэгорый. Спартыўная журналістыка сёння – напрамак, што дынамічна развіваецца, агрэгуючы мэтавую аўдыторыю ў анлайн-прасторы. Таму аб'ектам даследавання стаў жанр спартыўных тэкставых анлайн-трансляцый на прыкладзе публікацый, прысвечаных футбольны матчам.

Тэкставыя анлайн-трансляцыі – феномен сучаснай спартыўнай журналістыкі, які вымагае лінгвістычнага асэнсавання. Як вядома, каментатар у тэлевізійнай трансляцыі дае гледачу не толькі інфармацыю, але і з'яўляецца суразмоўцам. Карысталіся папулярнасцю радыётрансляцыі. Цікавы факт: у Бразіліі, краіне футбола, у сярэдзіне 20-га ст. заўзятары прыходзілі на матч з радыёпрыёмнікамі, каб не проста сачыць за падзеямі на полі, але і ўзмацняць свае перажыванні, сваю ўключанасць дзякуючы надзвычай эмацыянальнасці радыёкаментатараў. Сёння, дзякуючы распаўсюджанасці інтэрнэту, запатрабаваныя тэкставыя анлайны. Як асобны жанр, такія тэксты вызначаюцца шэрагам тэкставых катэгорый.

На матэрыяле сайта газеты *Наша ніва* былі разгледжаны тэкставыя анлайн-трансляцыя (далей – ТАТ) футбольных матчаў з удзелам футбольнага клуба БАТЭ, а таксама нацыянальнай зборнай (<https://nn.by>). Нягледзячы на мноства наяўных дэфініцый аб'екта вывучэння дадзенага лінгвістычнага напрамку, азначэнне паняцця тэкст абагульняе такія рысы / якасці, як граматычная і сэнсавая завершанасць, здольнасць быць сегментаваным, тэлеалагічнасць, здольнасць быць успрынятым і інтэрпрэтаваным адрасатам, аб'ектывавнасць (твор маўленчай дзейнасці, які мае (можа мець) пісьмовую ці аўдыяфіксацыю). Усе названыя вышэй характарыстыкі ўласцівы і тэкставым анлайн-трансляцыям футбольных матчаў, што дазваляе прымяняць для дадзенага класа аб'ектаў інструментарый працы з тэкстам як лінгвістычнай адзінкай.

Афармленне ТАТ можа выклікаць сумненні адносна мэтазгоднасці называць такія запісы адным тэкстам. Па-першае, пры чытанні «захаванай» ТАТ першай фразай будзе нешта накштал *Гульня скончылася. БАТЭ перамог з мінімальным лікам 1:0. Гэта, канечне. Нейкі запас перад выездам у Ірландыю ўсё ж будзе. Дзякуй усім, хто быў сёння з намі* (БАТЭ – Дандалк). Інфармацыя размешчана інверсійна. Па-другое, назіраецца выразная сегментацыя паводле часу публікацыі асобных фрагментаў, якія валодаюць выразнай аўтасемантыяй. Аднак пакажам, што канстытутыўныя (асноўныя, універсальныя, глабальныя) тэкставыя катэгорыі рэалізуюцца і пры такой падачы матэрыялу.

Любы тэкст характарызуецца **завершанасцю**. Рэалізуе завершанасць у плане зместу катэгорыя **цэласнасці** (кагерэнтнасці), а ў плане выражэння – катэгорыя **звязнасці** (кагезіі). Такім чынам, у ТАТ мы можам вызначыць тэму (лакалізавана ў загаловку), можам пераказаць змест (асноўныя моманты гульні).

ТАТ – асобны жанр публіцыстычнага стылю з актыўным выкарыстаннем сродкаў гутарковага стылю, што вынікае з узнікнення і распаўсюджанасці феномену сацыяльных медыя, дзе размываюцца межы паміж прыватнай і публічнай прасторай. Такія зместавыя катэгорыі, як **хранатоп** і **экспрэсіўнасць** з'яўляюцца жанраўтваральнымі, паколькі дзейсна забяспечваюць эфект прысутнасці.

Асобна адзначым такую ўласцівасць жанру ТАТ, як **крэалізаванасць**: публікацыя графічнай, а таксама непрацяглай відэаінфармацыі адыгрывае значную тэкстаўтваральную ролю. Такія ўстаўкі здольныя выклікаць жывыя эмоцыі ў адрасата. Тэхнічныя асаблівасці падачы ТАТ (стварэнне тэксту ў рэальным часе і далейшая прадстаўленасць на сайце) дазваляюць больш шырока выкарыстоўваць візуальны матэрыял, што відавочна сягае за простую ілюстрацыйнасць асобнага здымка з гульні ў газеце.

Вывучэнне спартыўнага дыскурсу, новых жанраў, абумоўленых развіццём лічбавых тэхналогій, пашырае межы лінгвістычнай навукі, дапамагае як ствараць падобныя тэксты, так і успрымаць іх.

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Бабенко, Л.Г. Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика : учебник ; практикум / Л.Г. Бабенко, Ю.В. Казарин. – 6-е изд. – М. : Флинта : Наука, 2009. – 496 с.
2. Бахтин, М.М. Формы времени и хронотопа в романе / М.М. Бахтин // Литературно-критические статьи / М.М. Бахтин ; сост. С. Бочаров, В. Кожин. – М. : Худож. лит., 1986. – С. 121–290.
3. Гальперин, И.Р. Текст как объект лингвистического исследования / И.Р. Гальперин. – 5-е изд., стереотип. – М. : КомКнига, 2007. – 144 с.
4. Доўгаль, А. Сродкі выражэння эмоцый у сучаснай беларускай мове / А. Доўгаль. – Мінск : Тэхналогія, 2008. – 176 с.
5. Карасик, В.И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик. – М. : Гнозис, 2004. – 390 с.
6. Шмельёва, Т.В. Модель речевого жанра / Т.В. Шмельёва // Антология речевых жанров: повседневная коммуникация / К.Ф. Седов (общ. ред.). – М. : Лабиринты, 2007. – С. 81–89.

КАЛЯНДАР У БЕЛАРУСКАЙ КУЛЬТУРЫ

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь*

Вайтусёнак І.А., Карчміт У.С.

Албут А.А. – выкладчык

Друкаваныя календары розных тыпаў з'яўляюцца даведачнымі выданнямі і выклікаюць цікавасць як феномены культуры, утрымліваюць лінгвакультуралагічную інфармацыю.

Каляндар, бясспрэчна, з'яўляецца неад'емнай часткай беларускай культуры і адной з форм духоўнага жыцця этнасу, захоўвае ў сабе інфармацыю аб святах, абрадах, традыцыях, якія сфарміраваліся за час існавання і развіцця беларускай нацыі. У календары можна знайсці звесткі як пра паганскія, так і пра праваслаўныя святы, у часы якіх звычайна праводзіліся кірмашы, выставы, гульні і абрады.

Для таго каб лепш разабрацца, што такое беларускі каляндар, разгледзім шэраг прыкладаў.

Некаторыя людзі ўсё яшчэ карыстаюцца адрыўнымі календарамі [4]. З аднаго боку ліста календара захоўваецца асноўная інфармацыя на бягучы дзень: час усходу сонца, асноўныя святы, трагедыі, а з адваротнага боку размешчана больш падрабязная інфармацыя з утрыманнем гістарычных фактаў, розных парад для догляду за здароўем ці агародам і інш. Такі каляндар разлічаны на шырокае выкарыстанне жыхарамі краіны.

Каляндар [3], выпушчаны кампаніяй «Будзьма беларусамі!», больш накіраваны на дзіцячую аўдыторыю. Гэта раскладны каляндар, у якім да кожнага дня года падабраны невялікія малюнкi і словазлучэнні, якія характарызуюць гэты дзень, н залежна ад таго, святочны ён ці будзённы. Важна адзначыць, што словазлучэнні падабраны такім чынам, каб павялічваць слоўнікавы запас кожна дзень. Кожны месяц суправаджаецца трапным беларускім выслоўем.

Каляндар «Кола дзён» [2], хай і прэзентуе ўжо мінулыя часы, але тым не менш цікавы, асабліва ў якасці атрыбута сваёй эпохі. Дадзены каляндар адлюстроўвае традыцыі савецкага перыяду і абрады, якія захаваліся яшчэ з часоў паганства. Кожны месяц суправаджаецца наборам артыкулаў і выразак пра вядомых беларускіх асоб, вершамі знакамітых пісьменнікаў, рэпрадукцыямі твораў мастацтва, знакавымі датамі і асноўнымі беларускімі традыцыямі, якія звязаны з дадзеным месяцам, прыказкамі.

Пазнаёміўшыся з гэтымі календарамі і іх гісторыяй, мы прыйшлі да высновы, што нягледзячы на ўсе найноўшыя тэхналогіі, імклівае пранікненне электронных арганайзераў у жыццё сучаснага чалавека, нішто не заменіць сапраўдны папяровы каляндар, якім карысталіся нашы продкі, і, верагодна, будуць карыстацца яшчэ шмат пакаленняў. Таму што ў поўнай меры адчуць пражыты дзень можна, адрываючы ліст за лістом у календары на сцяне. А самае галоўнае, што такі каляндар з'яўляецца сапраўднай крыніцай інфармацыі пра асноўныя традыцыі беларускага народа, яго культуру – сучасную і даўнюю.

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Лозка, А.Ю. Беларускі народны каляндар / А.Ю. Лозка. – 2-е выд., перапрац. і дап. – Мінск : Польша, 2002. – 238 с.
2. Кола дзён'87 : беларускі літаратурна-мастацкі каляндар / склад. Г.А. Каханюкі [і інш.]. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1987. – 168 с.
3. Не маўчы па-беларуску : каляндар на 2018 год / склад. А. Лазар, Д. Мандзік. – Мінск : Кнігазбор.
4. Родны край : адрыўны каляндар на 2018 год : даведачнае выданне / склад. А.М. Коршак. – Мінск : Беларусь, 2017.

АСАБЛІВАСЦІ ГАВОРКІ Г.П. ЧЫСЦЬ МАЛАДЗЕЧАНСКАГА РАЁНА МІНСКАЙ ВОБЛАСЦІ

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь

Выдрук Д.В.

Албут А.А. – выкладчык

Сёння відавочная сацыялінгвістычная праблема: збедненае ўяўленне жыхароў Беларусі пра сістэму беларускай нацыянальнай мовы. На практыцы моўцы з цяжкасцю ўспрымаюць дыялектнае маўленне ў бытавой сферы як унармаванае. Дадатковая камунікатыўная перашкода ствараецца падчас міжмоўных зносін, нават калі гаворка ідзе пра блізкароднасныя мовы, такія як руская і беларуская.

Як адзначыў Я.Ф. Карскі, «народнае маўленне ёсць карань і аснова, адкуль чэрпае свае жыватворныя сокі і чым абнаўляецца маўленне літаратурнае. Слоўнае мастацтва таго ці іншага народа дасягае найвышэйшага развіцця і росквіту толькі тады, калі жывіцца чыстай народнай крыніцай» (цыт. паводле [1]). Сёння непазбежны працэс разбурэння дыялектаў пад уплывам літаратурнай формы мовы. Спецыфікай сітуацыі ў Беларусі з'яўляецца выцясненне вуснага дыялектнага маўлення не толькі беларускай мовай, але і рускай. У сітуацыі білінгвізму актуальным з'яўляецца кантрастыўны падыход не толькі да вывучэння асаблівасцей літаратурных беларускай і рускай моў, але і да спецыфічных рыс дыялектнага маўлення.

Нават у межах адной сям'і можа адбывацца камунікацыя паміж носьбітамі дыялекту беларускай мовы і рускага гутарковага маўлення. Такі прыклад і даў матэрыял для разгляду.

Гаворка г.п. Чысць Маладзечанскага раёна Мінскай вобласці належыць да сярэднебеларускіх гаворак, што паслужылі асновай сучаснай беларускай літаратурнай мовы. Таму на лексічным узроўні можна адзначыць шэраг супадзенняў са словамі літаратурнымі: *мара – мечта, знічка - падаючая звезда; шкарпэткі – носкі; вывёрка - белка; ганак – крыльцо* і інш. Фіксуюцца лексічныя адзінкі з гутарковай афарбоўкай, што перадаюць негатывную ацэнку: *плявузгаць – трепаться*.

На граматычным узроўні адзначым двухфанемны канчатак дзеясловаў першага спражэння (напрыклад, *ён кажаць*) і аднафанемны канчатак у дзеясловах другога спражэння (*гавора*). Таксама захавалася асаблівасць у рэалізацыі катэгорыі адушаўлёнасці: *пасвіць каровы і збіраць грыбоў*.

На фанетычным узроўні паслядоўна прасочваецца так званае «зеканне / секанне» – падкрэслена мяккае вымаўленне свісцячых як у моцнай пазіцыі, так і перад наступнымі мяккімі зычнымі, што ў цэлым характэрна беларускай мове. Дыялектнай рысай можа лічыць аканне не толькі ў першым складзе перад націскам, але і ў паслянаціскных складах, напрыклад: *вось такая*.

Такім чынам, увага да жывога маўлення, якое можа адрознівацца ад прынятай нормы сучаснай беларускай літаратурнай мовы, рызыкае выклікаць праблемы з разуменнем у носьбіта толькі рускай мовы, а таксама з'яўляецца важным, паколькі аналіз такога моўнага матэрыялу дазваляе глыбей зразумець шматаспектнасць, багацце, развітасць беларускай мовы, якой даводзіцца існаваць ва ўмовах незбалансаванага білінгвізму.

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Крывіцкі, А.А. Дыялекталогія беларускай мовы. / А.А. Крывіцкі. – Мінск : Выэйшая школа, 2003. – 294 с.

СВЯЗНОСТЬ В НАУЧНОМ ТЕКСТЕ

Белорусский государственный университет информатики и радиоэлектроники
г. Минск, Республика Беларусь

То Куанг Тханг

Корбут Г.С. – преподаватель

В статье представлен результат анализа средств связности в научных текстах по физике. Показывается важность связности как качества научного сообщения, определены доминирующие группы средств связности и их значение.

Тексты учебников по математике, физике и химии часто представляют собой рассуждение, доказательство. В текстах такого типа всегда используются специальные слова и словосочетания, которые логически связывают текст. Отсюда понятие «связность». Некоторые из этих средств связи изучаются в курсе русского языка и объединяются в 10 групп. Вот эти группы: 1) установление тождества, близости, 2) причинно-следственные и условно-следственные отношения, 3) присоединение и соединение частей информации, 4) сопоставление и противопоставление информации, 5) обобщение-вывод, 6) порядок перечисления информации, 7) пояснение-иллюстрация, уточнение, выделение частного случая, 8) оценка

степени достоверности информации, 9) начало, одновременность, повторяемость, завершение действия, 10) связь с последующей и предыдущей информацией.

Но эти группы являются общими для всего массива текстов на русском языке. А в нашей работе мы хотели изучить связность в **научном** тексте, так как именно он представляет собой важнейший источник знаний для студента технического вуза. Чтобы установить средства связности научного текста, мы проанализировали 5 текстов по физике – «Материальная точка», «Первый закон Ньютона», «Второй закон Ньютона», «Третий закон Ньютона», «Закон всемирного тяготения». Средства связности, которые мы нашли, всего 118 единиц, занесли в таблицу. Численное распределение языковых средств можно увидеть в таблице 1.

Таблица 1 – Средства связности в научных текстах по физике

1. Установление тождества, близости	<i>этот закон (первый закон Ньютона), он не придёт в движение (шарик), она (Земля), их масса (тел), в ту сторону</i>	60
2. Причинно- и условно-следственные отношения	<i>поэтому..., так как..., если тело А действует на тело В..., если – то...</i>	19
3. Пояснение-иллюстрация, выделение информации	<i>например, железный шарик..., так, ... то есть..., это значит, что..., является лишь частным случаем</i>	10
4. Сопоставление и противопоставление информации	<i>но, однако, закон называют..., а движение называют..., не только – но и, как – так и...</i> <i>так же, как...</i>	9
5. Обобщение-вывод	<i>закон формулируется так ..., в результате, таким образом, следовательно, из чего следует что</i>	9
6. Присоединение и соединение частей информации	<i>тоже, также, при этом</i>	5
7. Связь с последующей информацией	<i>следующий закон, следующим образом</i>	5
8. Начало, одновременность, повторяемость, завершение действия	<i>тогда, когда...</i> <i>уже нельзя считать точкой</i>	2
9. Оценка степени достоверности информации	<i>действительно, ...</i>	2
Всего		118

Из таблицы видно, что самой частотной группой средств связи является установление тождества, близости, потому что при выражении мысли очень важно не повторяться, но создать красивое, полное и связное сообщение. Для этого используются замены слов на местоимения (*опыты* → *они*, *менять скорость* → *менять её*, *природные тела* → *эти тела*). Особенно много повторов этой группы встречается в той части текста, где описывается опыт, эксперимент. Четыре наиболее популярные группы в таблице находятся вверху и выделены чёрным цветом. Только эти группы и их средства связи встречались в каждом из пяти проанализированных текстов. Можно предположить, что принадлежащие им средства связности текста создают основу логических отношений и стратегий научного текста.

Список использованных источников:

1. Михайлова С.Ю. Учимся писать конспекты, рефераты, изложения. Пособие с тестами и ключами / С.Ю. Михайлова, Р.М. Нефёдова. – М.: ЮНВЕС, 1998.
2. Аросева, Т. Е. Пособие по научному стилю речи. Основной курс. Технический профиль. // Т.Е. Аросева, Л.Г. Рогова, Н.Ф. Сафьянова. – М.:Русский язык, 1987.
3. Мороз, Л.С. Тексты по специальности для иностранных студентов. Пособие по русскому языку / Л.С. Мороз, Р.Н. Левицкая. – Минск, БГУИР, 2010.

СЕКЦИЯ «БЕЛОРУССКИЙ И РУССКИЙ ЯЗЫК»

- Председатель – В.М. Бондарик, декан ФДП и ПО
- Члены жюри – Е.А. Шигида, зав. кафедрой ООД, магистр филол. наук
– Л.А. Бондарь, преподаватель кафедры ООД
– А.А. Албут, преподаватель кафедры ООД, магистр филол. наук
– Г.С. Корбут, преподаватель кафедры ООД, магистр филол. наук
- Секретарь – И.Э. Пристром, преподаватель кафедры ООД, магистр филол. наук